
Folkvett

Organ för Vetenskap och Folkbildning. Nr 3 1988.

LAWAN

**Du har hört de där vitsarna om hur
normännen gör när de cyklar, äter banan,
byter glödlampa eller kör bil.**

**Och de är lika roliga allihop.
Men har du hört den om
den norska fjällräddningen?**

Fast det är allvar.

Om att tro på det extrema...1
Sökevinklar - den sanna Norgehistorien.....4
Hur upptäcktes Troja.....16
En mässa för mångfalden...16
Introduktion till Ecologin.....17
Nya böcker.....17
Notiser.....18
Brev.....20

FOLKVETT

Organ för Vetenskap och
Folkbildning.

Ansvarig utgivare:
Sven Ove Hansson 08/25 22 40

Redaktörer:
Pertti Poutiainen 08/58 69 92
Anna Schytt 08/10 63 03
Jonas Söderström 08/774 24 91

Adress:
Vetenskap och Folkbildning,
Box 185,
101 22 Stockholm.

Postgiro: 63 591 - 2.

Prenumeration
ingår i medlemsavgiften
75:-/år.

Övriga: 50:-
Utkommer 4 ggr per år.

ISSN 0283-0795.

Föreningens första höstmöte fick som Ni vet tyvärr inställas. James Randi, från vår systerorganisation i USA, skulle gästa vår förening i ett par dagar men fick inställa sin Europaresa pga sjukdom. Randi har nu meddelat att han hoppas kunna komma i vår i stället - och det ser vi fram emot.

Nomineringen av kandidater till utmärkelserna Arets folkbildare och Arets förvillare 1988 pågår! An finns det tid att komma med förslag. Arets folkbildare ska enligt föreningens bestämmelser bidra till att "göra vetenskapens metoder och resultat kända för en större allmänhet" och "skapa förståelse för vetenskapens begränsningar och för behovet av kritiskt tänkande".

Arets förvillare ska "frivilligt eller av grov oaktsamhet bidra till att skapa förvirring och oklarhet om vetenskapens metoder och resultat". Särskild vikt läggs vid "auktoritetstro och en okritisk inställning".

Insatser under tidigare år får räknas in i meriteringen till utmärkelserna. Beslut tas av styrelsen i mitten av december.

Red.

NYA MEDLEMMAR

Johan Helden
c/o Berendtz
Storgatan 62
582 28 Linköping

Mia Hovmöller
barnläkare
Skestav 59
163 53 Spånga

Ernst & Marion
Kloep
Fack 112
840 43 Hackås

Birgitta Edelman
Lillbybacken 9
163 72 Spånga

Lars Malmros
SO-lärare på
högst
Nobelkrutsv 1 A
691 53 Karlskoga

Jonas Persson
doktorand i
atomfysik
Volrat Thamsg 8-
8320
412 60 Göteborg

Olle Pettersson
agr. doktor,
forsknings-
informatör
Bergsvägen 29
190 63 Årsundsbro

Leif Sundberg
5:e Bjurhovda-
gången 13
723 53 Västerås

Om att tro på det extrema

För några år sedan sökte tränaren för Djurgårdens ishockeylag, Leif Boork, hjälp hos en grafolog med att bedöma spelarna. I Torbjörn Freijs bok "New Age", som kom ut år för något år sedan, återfann vi följande citat från en intervju med Boork i Expressen:

"Svensk hockey av idag saknar viljan att spränga murar, bryta barriärer... Jag tror på det extrema. Lika väl som du jobbar med den extrema träningen av rörelser bakom ett slagskott, tror jag, att kunskap om grafologi och astrologi ger dig insikt och hjälper dig utveckla ishockeymomenten."

Enligt tidningsuppgifter har grafologen också haft uppdrag åt ett studieförbund och åt flera svenska storföretag. Under sommaren 1988 har denna man varit ett kärt löpsedelsämne för kvällstidningarna. I ett omfattande mål har han åtalats för att utnyttja kvinnor som blivit beroende av hans sk terapeutiska tjänster och för grova övergrepp, bl a sexuella, mot barn. På tidningsspråket har han fått heta "sexsektens ledare". Då detta skrivs har tingsrättens dom ännu inte fallit. Men det kan ändå finnas anledning till några principiellt hållna kommentarer.

Det som "sexsektens ledare" anklagas för är mycket "extremt", och går mycket långt i fråga om att "spränga murar och bryta barriärer". Men det är långt ifrån det enda exemplet på hur missbruk av människor har följt i pseudovetenskapens spår. Som bekant har t ex många av dem som fångats i scintologins nät fått svåra ekonomiska och sociala problem.

Detta är inte enbart ett samman-

träffande. Visserligen vore det fel att klandra t ex andra grafologer för övertramp begångna av en enskild grafolog. Men vi kan konstatera att pseudovetenskap ofta förs fram på ett auktoritärt sätt, där man aktivt arbetar för att beröva sina anhängare deras kritiska tänkande. När människor underordnar sig starka ledares vilja, kan de förmås att begå handlingar som de tidigare knappt skulle ha drömt om.

Pseudovetenskapernas företrädare och försvarare talar ofta om behovet av att "spränga murar och bryta barriärer". Det finns säkert murar som behöver sprängas och barriärer som behöver brytas. Men till det som ska sprängas hör inte människors förmåga till kritiskt tänkande, och till det som ska brytas hör inte deras motståndskraft mot auktoriteter som vill betvinga deras personliga vilja. Och det finns knappast något skäl att befördra "det extrema" som princip. ■

VEM AR DU?

Vem ar Du, vår nye medlem i Boden som i augusti betalade medlemsavgiften utan att ange namn och adress? Har vi någon medlem som nyligen värvat en medlem i Boden?

Sökevinklar – den sanna Norgehistorien

Pseudovetenskap kan vara av mer eller mindre allvarlig art. När t ex slagrutor används för att leta efter vattenådror på sommarstugetomten händer ju sannolikt inget allvarligare än att husägaren luras på lite pengar.

Men när slagrutor används för att söka efter människor som begravts i laviner, när det gäller liv eller död, är det allvarligare.

Sedan mitten av 1970-talet har Norges Røde Kors Hjelpekorps rekommenderat "søkevinkler", en modern variant av slagrutan, vid sökande efter lavinoffer.

När sökevinkeln presenterades i ett reportage i Bergens Tidene vintern 1986 startade en debatt mellan Rolf Manne, professor i kemi vid Bergens universitet, och företrädarna för NRKH.

Rolf Manne är medlem i Vetenskap och Folkbildning. Han kan idag ta åt sig äran av att ha utfört Norges, förmodligen Nordens första regelrätta "debunking" - den amerikanska termen för att avslöja bluffmakare.

Jag har gjort en sammanställning av striden, som sträckte sig över mer än ett år. Det är ett stort material. Men det visar ovanligt tydligt, tycker jag, hur en pseudovetenskaplig tro fungerar - och hur man kan gå till väga för att bemöta den.

- Jonas Söderström

1 Se upp för laviner

Norges Røde Kors Hjelpekorps menar sig vara världens största fjällräddningsorganisation. Under påskveckan, då Norge är nästan stängt, har de ca 5.000 personer i beredskap, för det mesta ute på fjället. I första hand tar de hand om benbrott och brännskador, men de rycker alltid ut, när någon går vilse, och tränar för att rädda dem som råkar ut för snöskred.

Nu sker detta lyckligtvis inte så ofta. Man räknar normalt med färre än 5 offer per år. Av dessa är hälften skidåkare. De andra dör för att skreden träffar hus eller vägar. (Norska fjäll ligger ju mycket närmare bebyggda områden än svenska fjäll.)

Det egentliga ansvaret för fjällräddningen har polisen, men huvuddelen av arbetet görs av frivilliga utan betalning. Norges Røde Kors och Norges Røde Kors Hjelpekorps är formellt oberoende av varandra men har kansli och tidning tillsammans. Norges Røde Kors arbetar i huvudsak med insamlingsarbete och hjälpverksamhet i utlandet. Dessutom har de sjukhem och en sjuksköterskeskola.

2 ...och för fjäll-räddningen

Sökevinkeln är en modern variant av slagrutan (som heter "ønskevist" på norska).

Närmare bestämt rör det sig om vad som på engelska brukar kallas "L-shaped rods". En järn- eller koppartråd med ett par tre mm diameter böjs i rät vinkel, så att ena benet blir ca 10-15 cm, det andra ca 35-50 cm. Man håller i den korta änden. Helst bör man trä ett litet rör att hålla i över den korta änden, så vinklarna kan röra sig friare. Normalt går man med en vinkel i varje hand.

Det var i ett reportage i Bergens Tidene 22 mars 1986 som Annfrid Sperrevik, ledare för NRKH i Hordaland, framträdde. Tidningens rubrik var "Ny slagruta - nästan lika bra som lavinhunden". Sperrevik sa bl a:

- Vinklarna ger utslag för en person som ligger under snön... För de flesta rör sig metalltrådarna mot varandra och blir stående i kryss rätt över den begravde. För andra går trådarna från varandra. Utslaget kan komma rätt över den saknade personen eller en till två meter åt sidan. Med träning kan platsen fastställas exakt, och gräv-tiden blir minimal.

Hur metoden fungerar inträtter inte Sperrevik:

- Det finns flera olika teorier, mest om magnetfält och liknande krafter. Vi bryr oss strängt taget inte om orsakerna. Det är nog att veta att den fungerar. På samma sätt som de flesta vet att det blir bilder på TV:n om man trycker på rätt knapp.

- Det kan nämnas att metoden mottogs med stor skepsis när den första gången presenterades

för det internationella Röda korset i Schweiz. Det talades lite spydigt om "den norska metoden". Men efterhand har det blivit ett helt annat ljud i skällan.

3 Katastrofen i Vassdalen

Detta var bara en kort tid efter den värsta snökatastrofen i modern tid i Norge, när 16 unga värnpliktiga omkom i ett skred i Vassdalen.

Rolf Manne, professor i kemi i Bergen, kritiserade i en artikel den 25 mars påståendena om sökevinklarna.

Om de är så effektiva - varför användes de då inte i Vassdalen, där det tog flera dagar att hitta de sista kropparna? Eller användes de? Varför tog det då så lång tid?

Ny ynskjekvist - nesten like god som lavinehunden

TEKST OG FOTO: ARNE HØRSETH

LOSS: Et moderne utgåve av den gode, gamle ynskjekvist er et godt hjelpemiddel.

Om nu vinklarna fungerar - varför har NRKH inte tagit initiativ till vetenskapliga försök för att undersöka hur? Sådana försök är något helt annat än de enstaka demonstrationer som refererats i tidningarna. De måste planläggas noga. Tex måste man försäkra sig om att ingen som vet svaret är i närheten av den som söker. Det är välkänt att försökspersoner ofta får omedvetna signaler från dem som vet svaret.

Utifrån dessa försök kan man sedan ställa upp hypoteser. Är det metallföremål eller klädesplagg som ger signalerna? Eller kroppsvärmen? Vad händer om man gräver ner ett dött djur eller helt enkelt ett stycke kött?

Har sådana försök gjorts? Om inte - varför? Borde inte NRKH använda lite av sina medel till detta, hellre än att gå ut med osäkra metoder i pressen?

Bristen på kontrollerade försök gör det troligare att sökevinklarna inte fungerar, utan bygger på övertro, sammanfattar Rolf Manne. Den anekdotiska bevisföringen, den osäkerhet i metoden som beskrivs, och bristen på rationella förklaringar styrker den uppfattningen.

Han avslutar: "Så som påskvädret utvecklar sig, kan ett felaktigt råd betyda skillnaden mellan liv och död. Jag menar att det enda säkra rådet är detta: visa fjällvett. Lita inte på sökevinklarna."

4 "Det används utomlands..."

Dagen därpå intygar hjälpekorpsen att man visst litar på vinklarna. Lavinhundar är visserligen allra bäst, men Olav Himle i Hordaland Röde Kors framhåller att "det bästa hjälpmedlet är det du hela tiden har tillhands. Står du vid ett skred och har vinklarna med dig är de det klart bästa alternativet. Men så snart en lavinhund kan föras in i området behöver du inte längre vinklarna."

Vidare uppger man att "systemet har använts under lång tid i Mellaneuropa. Det saknas inte statistiskt material från utlan-

det som visar systemets effektivitet."

Enligt uppgift till Bergens Tidene användes sökevinklar i Vassdalen, "men det var inga personer som hade tillräcklig kunskap om systemet. Därför var resultatet negativt."

5 Ingen statistik finns

Rolf Manne återkom den 21 april.

Det "utländska statistiska material" som skulle visa vinklarnas effektivitet tycks inte existera. Flera påstötningar, från Manne och från skredforskaren Steinar Bakkehøi vid Norges Geotekniske Institut, har inte lett till att siffrorna presenterats. Före riksordföranden i NRKH, tillika representanten i den internationella fjällräddningsorganisationen IKAR känner inte heller till någon sådan statistik. Före NRKH-ordföranden medger också att sökevinklarna används mycket lite utanför Norge.

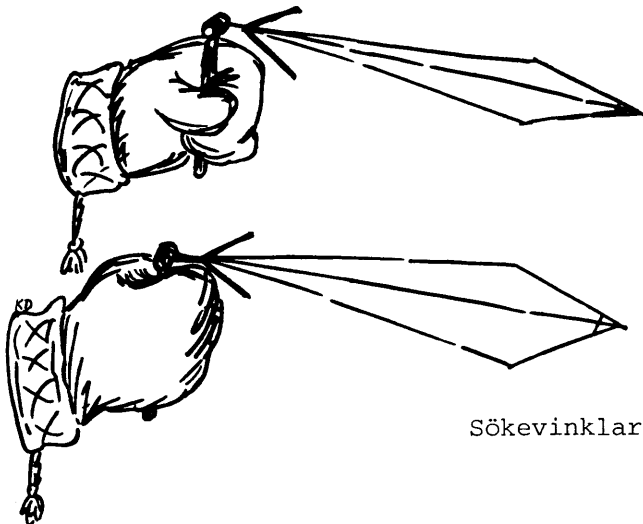
Kontrollerade försök med sökevinklar i närvaro av representanter från NGI har enligt Bakkehøi utförts flera gånger i Norge, bl a i Haugastøl 1980. Man sökte då efter en person i en grävd snöhåla med flera rum. Resultaten sammanföll med vad man kunde vänta sig om utslagen var rent slumpmässiga.

Vid skredet i Vassdalen hade vinklarna använts av en officer som hade egna vinklar i ryggsäcken och god kännedom om metoden. Han sökte och fick ungefär 30 utslag. Av dessa kunde ett betecknas som träff. 29 var fel, och bara en av de sexton omkomna hittades med vinklarna. "Detta är den metod för kamraträddning som Ola

Einang i medlemsbladet 'Røde Kors' 2/83 beskrev som 'närmast idealisk'" kommenterar Manne, och fortsätter:

"Jag är övertygad om att sökevinklarnas anhängare kan bortförklara alla tillfällen då metoden inte verkat. De kan peka på så många faktorer som inte kan kontrolleras, t ex inverkan från vatten- eller metallådror, som ingen vet säkert var de går, våt snö, för att inte tala om bristande koncentration eller skeptisk inställning från personer i närheten. Om betydelsen av koncentration skriver Karin Steenstrup, informationschef i Norges Röda Kors, att man hela

Sökevinklar

tiden måste vara 'fylld av en passiv önskan att lösa den uppgift man föresatt sig'. Löjtnanten i Vassdalen, som har all min sympati, koncentrerade sig kanske inte tillräckligt för att hitta sina förolyckade kamrater!"

Röda Kors-märket används som en internationell symbol för medicinsk hjälp. De påstående och fakta om sökevinklarna som kommit i dagen minskar på ett olyckligt sätt förtroendet för den norska Röda Kors-ledningen, avslutar Rolf Manne.

6 Hur slagrutan blev sökevinkel

Hur kom sökevinklarna över huvud taget in i fjällräddningen?

1972 föreslog en känd slagruteman, Lars Stensløykken, att slagrutan skulle användas för att söka lavinoffer.

Vintern 1973 fick NRKHS "Skredkommitte" i uppgift att utvärdera metoden. De var först skeptiska. Sedan kommittén upprättats 1970 hade en rad "nya" metoder provats, men ingen visade sig vara praktiskt brukbar. "Vi gick därför till arbetet med slagrutan med åtskillig skepsis" skriver man i den 1977 utgivna skriften Snø-skred, en vägledning i räddningsarbete där metoden för sök med sökevinklar presenteras grundligt.

Men: "Stensløykkens demonstration den 24 mars 1973 överbevisade emellertid alla medlemmarna att här hade vi en metod som var mycket lovande. Styrkan var metodens stora känslighet."

Vid ett seminarium vintern 1974 lade forskaren Sverre Øksnes fram en teori om att slagrutan reagerade för förändringar i jordens elektrostatiske fält.

Samtidigt introducerades de L-formade vinklarna av järn- eller koppartråd. Dessa hade fördelen att de allra flesta lyckades få "utslag" - bara ett fåtal hade fått utslag med slagrutan. "Därmed kunde hela Skredkommittén och många andra intresserade driva utprovning".

Vid nya seminarier 1975, 1976 och 1977 "revs mystikens slöja bort" från slagrutan/sökevinkeln och metoden utvecklades och förfinades, hävdar NRKH i "Snøskred". Ett resultat var bl a forskningssamarbete med

Oslo universitet om arten av det fält som registreras och utveckling av mätinstrument för detta.

7 "Metoden vann full tillslutning"

Drivande kraft bakom sökevinklarna i fjällräddningen är Nils Faarlund, civilingenjör (biokemi) från Trondheim. Han har arbetat som assistent både i Trondheim och vid lantbruksskolan i Ås, strax söder om Oslo, men driver nu tillsammans med sin hustru "Norges Högfjällsskola", som trots namnet är helt privat. Han ger ut tidskriften "Mestre fjellet".

Faarlund var medlem av NRKHs skredkommitte när sökevinklarna testades i början av sjuttiotalet. Det är Faarlund som sammanställt den ovan citerade skriften "Snöskred". Han är nu medlem av NRKHs fjällräddningskommitte (som efterträtt skredkommitten) och norsk delegat i IKAR.

Den 30 april replikerar Faarlund i Bergens Tidende till Manne, under rubriken "Søkevinklene er internasjonalt anerkjent".

Han framhöll punktvis:

a) Sökevinkelmetoden presenterades 1975 vid ett internationellt skredsymposium i Sulden, Italien. Vid detta tillfälle hade samlats teoretiker inom elektronik och fysik från hela Europa, från USA och Kanada (professorer, ingenjörer). Efter demonstrationer och teoridiskussioner vann metoden full tillslutning.

b) Den internationella fjällräddningskommissionen (IKAR) har gått in för sökevinklarna sedan 1975. Hösten 1985 höll IKAR sina delegat- och kommissionsmöten i Flåm i Norge bla

Søkevinklene er internasjonalt anerkjent

för att få förstahandsinformation om lavinsökning med sökevinklar. Alla medlemmar i de fyra kommissionerna fick pröva vinklarna. Därefter dryftades metoderna.

c) I samband med det internationella symposiet "Elektronik und Lawinen" vid tekniska högskolan i Graz 1978 blev författaren inbjuden att hålla såväl praktiska demonstrationer/övningar som teoriinlägg.

Faarlund avslutar med att NRKH inte vill ha något "konkurrensförhållande" mellan olika räddningsmetoder, utan en balanserad räddningstjänst med sökevinklarna som en del.

8 En axelryckning i Schweiz

En knapp månad efter Faarlunds inlägg - den 27 maj - kunde Rolf Manne åter vederlägga vinkelanhängarnas påståenden.

"Faarlund bemöter inte min dokumentation om den fullständiga frånvaron av statistiskt material 'från utlandet' som visar att vinklarna fungerar i fjällräddning. Det är därmed helt klart att ledarna i Hordalands NRKH var felinformerade på denna punkt. Dessvärre följer denna typ av desinformation sökevinklarna som en röd tråd. Jag ska här ge några exempel från Faarlunds inlägg i BT 30/4

och från skriften 'Snöskred', med Faarlund som redaktör.

Tvärtemot vad som påstås i 'Snöskred', framhåller C Jac-card, direktör för det schweitziska lavinforskningsinstitutet, att det aldrig bedrivit forskning om sökevinklarnas verkningssätt. Institutet känner heller inte till några resultat som bekräftar nyttan med vinklarna.

Att sökevinklarna är internationellt erkända och att den internationella fjällräddningskommissionen IKAR har 'gått in för dem' sedan 1975, förnekas av IKARs president, dipl.ing. Erich Friedli, Gwatt/Thun, Schweiz. Detta har upprepade gånger framförts i Röda Kors-sammanhang, och var huvudpunkter i Faarlunds inlägg i BT 30 april.

Friedli hänvisar liksom Faarlund till demonstrationer av den 'norska' metoden i Norditalien 1975, i Graz 1978 eller 1979 och i Flåm 1985. Om reaktionen efter den första av dessa demonstrationer skriver han: 'Man har generellt tagit saken med en axelryckning. Det faktum att den skriftliga rapporten icke nämner denna nya metod med ett ord visar hur litet intresset var hos de närvarande fackmännen.'

Friedli menar alltså, att insatsen från Faarlund och NRKH var så lite överbevisande att den inte behövde bemötas. Dessvärre är detta en alltför vanlig ståndpunkt när det gäller ockulta och pseudovetenskapliga fenomen.

Om demonstrationen i Flåm skriver han: 'Vid Faarlunds slutföreläsning frågade jag efter resultaten under de år som gått. Faarlunds svar gav ingen information.' Av denna anledning kunde IKAR icke heller denna gång

ta ställning den 'norska' modellen. Friedli skriver vidare att IKAR bara gjort en enda rekommendation om utrustning för kamraträddning. Det är en elektronisk sändar - mottagarutrustning.

Det är intressant att påpeka att enligt 'Snöskred' hade de 16 medlemsländerna i IKAR 1977 lagt bort sin skepsis till vinklarna, och rädslan för det okända bara fanns i Norge."

Faarlunds hävdade i sitt inlägg att NRKH vill inta en balanserad ståndpunkt. "Det är emellertid omöjligt att balansera förnuft med oförnuft. Med beklagan konstaterar jag att NRKH, som enda organisation i IKAR håller fast vid denna metod," avslutar Rolf Manne.

9 Övernaturligt eller ej?

Hur förklarar man att sökevinklarna fungerar?

"Är det något övernaturligt med den här metoden?" tillfrågades Faarlund 1984 i Aftenposten (14/4). Faarlund nekade bestämt: "Det är över huvud taget inget mystiskt med sökevinklarna. De har sin rent naturvetenskapliga förklaring."

Hur fungerar de då?

Den ursprungliga förklaringen, presenterad t ex i "Snöskred", hade alltså att göra med ett elektriskt, elektromagnetiskt, eller elektrostatiskt (termerna varierar) fält, som sträcker sig mellan jorden och jonosfären. Vatten- eller metallådror, metallföremål och levande organismer ger förändringar i detta fält. Vid några andra tillfällen hävdas att det är ådrorna, föremålen och organismerna i sig som äger något slags fält.

Redan från början användes dock två helt olika uttolkningar av denna princip parallellt - trots att de knappast låter sig förenas.

Å ena sidan är det människans kropp som känner av fältet: "Det visar sig att omedvetna muskelreflexer i underarmen utlöses vid förändringar i fältstyrkan. Dessa reflexer kan vi göra synliga med t ex sökevinklar," förklarar Faarlunds för Aftenposten (se ovan). Och i "Snöskred" sägs att "Vinklarna ger utslag när en linje genom axellederna träffar en punkt där fältstyrkan förändras". Människans kropp är alltså mottagare; vinklarna är inte mer än visare på ett instrument.

Men samtidigt talas både i "Snöskred" och i andra skrifter om själva vinklarna som antenner, som i sig registrerar förändringarna i fältet. NRKH och Faarlund säljer vinkelmodeller med "vattenavledare", "ställbara antenner". Olika inställningar av antennerna ger olika känslighet, enligt "Snöskred": om framstycket/antennen på NRKHs sökevinkel ställs vågrätt "får man utslag på allt som påverkar fältet, från små metallföremål till kraftiga metall och vattenådror." Vid sök i snöskred skall istället "framstycket ställas lodrätt. Ej alltför känsliga sökare får nu bara punktutslag, inte vatten/metallådersutslag."

Men inte ens dessa dubbla

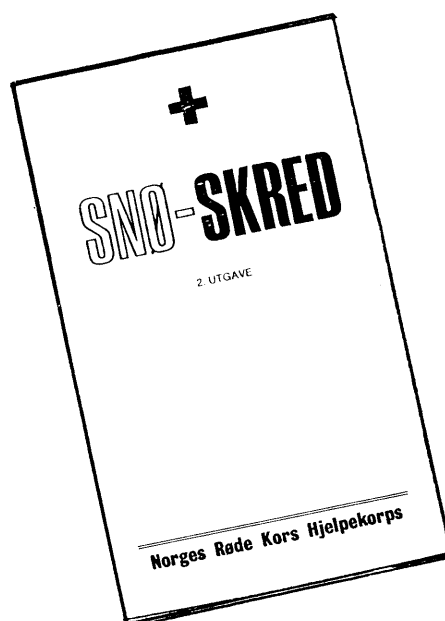
Så används sökevinklarna
=====

"Sökevinklerne hålls med samma armställning som en slagruta. Man tar kraftigt tag om vinkelarmarna, så att vinklarna hålls parallellt och vågrätt, men något framåtlutade så att vinklarna inte gungar för lätt åt sidan. Man rör sig lite snabbare än vid sök med slagruta. Vid utslag kommer vinklarna att korsa varandra. Markeringen är mycket exakt, lodrätt över punkten som utlöser utslaget.

/.../

Nyare erfarenheter visar emellertid att vinklarna också kan användas till pejling. När det bara är få sökare i skredet, t ex vid kamraträddning i liten grupp, kan pejlmotoden vara att föredra. Särskilt känsliga sökare kan uppnå pejilverkan när de söker med två vinklar. Pej-

lingen består i att vinkeln närmast den begravnene rör sig utåt och stadigt pekar mot den plats där denne ligger, medan sökaren fortsätter framåt. Mindre känsliga sökare kan använda bara en vinkel. Den

fältteorier räckte efterhand till för att förklara de många typer av utslag som vinkelsökarna menade sig få. Vinkeln kan sålunda t ex ge utslag på platser som faktiskt är tomma, men där någon - eller något - befunnit sig tidigare.

Detta kan enligt Faarlund kallas "remanent aura". Den "mystikens slöja" som enligt "Snöskred" revs bort 1975 har därför fått hängas på plats igen.

I artikeln i Bergens Tidende från 1986 skriver Faarlund att "sökmetoderna för snöskred har varit under löpande utveckling. Även teoribyggandet har justerats. Idag skiljer vi på närsök och fjärrsök... fjärrsök - pej-

kommer då att peka rakt mot den begravda som beskrivet ovan."

(ur kompendiet "Snöskred")

Kompendiet fortsätter med att förklara hur manskapet indelas i "K-söker, V-söker och hjälpere", beroende på "känslighet" (man understryker att denna kan övas upp); samt hur räddningsarbetet ska organiseras: avstånd i kedjan, tidsintervall, mm. I huvudsak lokaliserar V-sökarna platsen för utslag och märker den; K-sökaren "finsöker" och tolkar utslagen. Hjälparna söker med lavinsond och spade efter K-sökarens markering.

Hur undviker man utslag från vattenådror, malm och annat? Med NRKHs sökevinklar med "omställbara antenner" (se 10) ska detta inte ske. Ändå behövs också "mycket träning" för att lära sig tolka utslagen - styrka, djup, och typ.

sök - låter sig inte utan vidare utredas inom ramen för det konventionellt cartesianska paradigmet. Det gäller som bekant även många andra sfärer vi människor verkar i. Som ansvariga fjällräddningspraktiker kan vi inte ge upp en metod som gång på gång har visat sin användbarhet."

Vid "fjärrsökning" sitter sökaren hemma i sin stuga och söker med vinklarna över en karta eller skiss. Metoden beskrivs av Karin Steenstrup, informationssekreterare i Norges Röda Kors, i en artikel i Röda Korsets tidning Røde Kors (1/86).

Någon redovisning av de fall ("gång på gång" enligt Faarlund) där fjärrsökning varit användbar finns inte, mer än att en sökare i Hallingdal skall ha funnit en pojke som drunknat i Volda.

10 Också försvaret söker

Så småningom visar det sig att det inte bara är hjälpekorpsen som rekommenderar sökevinklarna, utan också det norska försvaret. I vintertjänstreglementet för armén nämns sökevinklarna som en av tre räddningsmetoder. Kadetterna vad den norska Krigsskolan får lära sig metoden vid den vinterkurs de genomgår vid Norges Högfjällsskola (som drivs av Faarlund). Vinklar ingår i arméns räddningsutrustning.

Rolf Manne skrev i december 1986 till försvarschefen i Norge med en begäran att vinterkursen skulle granskas kritiskt och att armén skulle avvisa "utbildning" i ockulta metoder. Försvarschefen skickade begäran vidare till försvarets utbildningskontor.

Varför använder försvaret

metoden? "I nøden spiser fanden fluer", säger major Gunnar Hugo Jensen vid försvarets utbildningskontor i Forsvarets Forum (7/3 1987). "Arméns policy är att vi tar till sökevinklar när inget annat finns att tillgå."

Nils Faarlund replikerar kort och kärnfullt i samma tidning. "Nu kan Manne hålla käft. Han vet inte vad han pratar om".

11 Såväl vind som vatten

Varför fungerade inte den metod armén låtit lära ut i Vassdalen? I Forsvarets Forum hävdar Faarlund att det berodde på "väderförhållanden som sökevinklarna inte kunde verka under. Det var för mycket vind, vilket påverkade vinklarna."

Men den officer, som sökte sina kamrater i snön, förklarar i brev till Rolf Manne det dåliga resultatet med att det var för mycket vatten i marken. Han menar att det skulle gått bättre på högfjället, där störningarna blir mindre. Att det skulle blåst särskilt mycket förnekas av flera ur räddningsmanskapet.

Vatten eller vind? Här finns en bortförklaring för varje situation. På högfjället är det säkert mindre vatten i marken - men å andra sidan blåser det... Faarlund hävdar också att officeren inte var tillräckligt erfaren. "För att behärska sökevinklarna krävs det lång erfarenhet", säger Faarlund i Forsvarets Forum 7/3 -87.

Officeren hade lärt sig metoden vid en kurs som Härens Krigsskola 1980 höll vid Faarlunds Högfjällsskole. Han menar sig dock själv ha god erfarenhet, och hade hållit sina kunskaper aktuella. Han hade dess-

utom själv lärt upp meniga soldater i metoden.

Och i flertalet sammanhang har det också hävdats att det är relativt lätt att lära sig använda sökevinklar. "Efter en dags träning kan de flesta med rimlig säkerhet kunna hitta en människa som är begravd under snön", sade Faarlund 1984 i Aftonposten (14/4). "Efter en helgs introduktion och underhållsträning i metoden har vi en verksam kamraträddningsmetod", skrev Faarlund 1986. (BT 30/4) Och helgkurserna i sökevinklar - från fredag kväll till söndag eftermiddag - är det Faarlund själv som ordnar.

12 Är vinklarna testbara?

Är sökevinklarna över huvud taget testbara?

På NRKHs kurser får deltagarna öva på en person som grävts ner i en snögrotta.

För att testa vinklarna skulle man kunna tänka sig att visa att man inte får utslag från en tom snögrotta.

Men ledande personer i NRKH hävdar att detta är omöjligt, eftersom vinklarna ger utslag för den "remanenta aura" som hänger kvar i snön efter arbetet med att gräva hålan.

Vi behöver inte acceptera förklaringen. Låt oss konstatera att vinklarna ger utslag oavsett om det finns en person under snön eller ej. Detta betyder att NRKH aldrig på sina kurser kan veta vad som ger utslaget - personen eller grävningen. Kommer en person som dolts i snö utan grävning att ge utslag på vinklarna? Detta är ju läget vid ett äkta snöskred.

13 Vidskepselens psykologi

Man föreställer sig gärna fjällräddningspersonal som lugna, förnuftiga, omdömesgilla personer. Hur har slagruteidéerna kunnat få sådant fotfäste i en fjällräddningsorganisation?

Kanske kan vi genom att granska "fallet NRKH" finna en del allmänna svar på hur och varför övertro sprids och rotas. Sökevinklarna skulle kunna bli ett forskningsobjekt för vidskepselens psykologi.

Men även utan djupare analys ser man tydligt vissa typiska drag i historien.

NRKHs Skredkommitté var de som först fick kontakt med metoden. De säger sig alltså från början ha varit skeptiska. De hade också, enligt "Snöskred", ambitionen att vara vetenskapliga. Men den uppvisning de fick av en slagruteman övertygade dem alltså med en gång.

Den vidare utprovnings gav motsägelsefulla resultat - ingen i kommittén kunde få utslag med slagrutan. Övertygelsen minskade dock inte, utan förstärktes dock när en slagrutegangare på ett seminarium vintern 1974 hittade en nedgrävd person.

Maktlösheten när människor dör i laviner måste vara stor. Frustrationen måste också ha ökat inom Skredkommittén när inga nya metoder visat sig användbara. Ur frustration föds önsketänkande.

En uppvisning av en karismatisk personlighet övertygar. Därefter ny frustration: ingen i kommittén lyckas lika bra. Men om den första demonstrationen varit tillräckligt övertygande behöver inte tron på ett ockult

fenomen därför minska, utan tvärtom: det måste verkligen vara något speciellt med det här!

När sedan lättrörliga metalltrådar började användas i stället för träkvistar fick man - föga förvånande! - en mängd utslag.

Nu började en entusiastisk "utveckling" av metoden. Men med allt fler slumpmässiga resultat måste teorin utvidgas. Det ockulta inslaget blir gradvis större.

Man börjar småningom helt negligera frågor om verknings sätt.

Till en början tycks NRKH haft en äkta - om än okritisk och naiv - ambition att ta reda på varför vinklarna ger utslag för att eventuellt förbättra resultaten. Så småningom blir det uppenbart att den framkastade teorin inte räcker för att förklara resultaten (som ju beror på slump, suggestion eller omedvetna signaler från t ex försöksledare). Då glider den vetenskapliga ambitionen i bakgrunden. 1977 inledde man ett samarbete med Oslo universitet för att mäta fältförändringar. När detta projekt visade att

"Man behöver inte veta hur en telefon fungerar för att kunna ringa efter hjälp"

fältförändringar inte kan mätas genom snö, övergavs det.

I stället börjar man - jämte diverse ockult terminologi - använda liknelser. "Man behöver inte kunna något om elektricitet för att använda en telefon, och den kan också rädda liv."

Sikkerheten i fjellet

Ur Friluftsmagasinet
Uteliv 1/87.

Sikringstjenesten i fjellet er omfattende, spesielt i påsken. Da er det mye folk ute. Men det er noe som heter vinterferie, og da må du stort sett klare deg selv. Her har du tre ting som gjør deg i stand til det.

Spaden

Dette er det viktigste redskapet på fjellturen. Med en spade kan du gjøre alt. Og å lage speilegg eller steike små biffer, om du vil. Det aller beste ville være å ta med en skikkelig snøskuffe. Da ville du være i stand til å grave ut en snøhule med fire ror i koken. Men det er ikke som gidder å dra på ei spade, jeg vet er det som gjør det enkelt.

Praktiken kommer i förgrunden, på bekostnad av teorien. Det är inte heller att undra på att i instruktionerna för uppläggningsen av en kurs i sökevinkels-teknik det noggrant preciseras att "införing i bruk av sökevinkler skall begynne med praktisk övning... frågor om verkningssätt dryftas först när deltagarna har genomfört alla steg av de praktiska utbildningen..."

Kommittén säger sig från början ha haft en vetenskaplig ambition. Men denna har sedan uppenbarligen försvunnit, i den allmänna hänförelsen över mängden utslag.

Man säger sig ha utfört många experiment med sökevinklarna. Men inga försök har dokumenterats. Kontroller mot självbedrägeri, omedveten påverkan

Søkevinkler

Dette er en videre utvikling av den berømte ønskevinsten. Det kan kanskje for enkelte skeptikere se ut som rein humbug, men jeg kan forsikre dere: det virker!

Det er omkring en tiendedel av befolkningen, som klarer å få utslag med en gammeldags ønskevinst. Mens halvparten klarer å bruke søkevinklene, med gode resultater. Det hele baserer seg på det faktum, at alle gjenstander omgir seg med et elektromagnetisk felt. Styrken og retningen på dette feltet varierer fra gjenstand til gjenstand. Velkjent er det elektromagnetiske feltet rundt rennende vann, som kan bli så sterkt at det påvirker f.eks. tilstanden hos mennesker med rheumatiske plager. Dersom de utsetter seg for det til stadighet, ved å ha senga stående over vannårer.

I et snøras, er det som regel en homogen masse med snø, som altså har det samme elektromagnetiske feltet hele veien. Ligger det et menneske

i denne snøen, vil det bli et annet felt der det ligger. Dette er grunnen til at det går an å finne folk i snøras med søkevinklene. Men de gjør ikke utslag akkurat på mennesker. Det som får søkevinklene til å slå ut, er at det elektromagnetiske feltet varierer. Derfor er det nødvendig at den som bruker vinklene, går rolig og jevnt, og er i bevegelse hele tiden. Slik at det registreres når søkeren kommer fra ett elektromagnetisk felt over i et annet. Den personen som holder vinklene, er bare en «antenne», men det er dette bare halvparten av oss egner seg som. Det har sannsynligvis noe med spenninger i kroppen å gjøre, som blokkerer signalene.

Selv har jeg god erfaring i å finne, ikke bare folk, men små metallgjenstander og vann. Det er like rart hver gang, og mange er svært skeptiske til det. Men dersom skeptikeren er en av dem som har evnen, forandrer skepsisen seg fort til over-

etc har heller inte gjorts. Utomstående expertis har inte använts.

14 Till slut - ett test

I maj 1987 genomfördes dock kontrollerade försök med sökevinklarna vid Infanteriets Skytte- och Vinterskola i Elverum.

Röda Korset ställde upp med tre erfarna vinkelsökare, 2 med mer än 12 års erfarenhet och en tredje som i flera år hade tränat med vinklarna cirka varannan vecka. Dessutom sökte en gammal slagruteman och två soldatlag, som snabbt lärts upp i metoden av Faarlund. Skeptikerna representerades av Steinar Bakkehøi från Norges Geotekniska Institut och Rolf Manne.

Alla var eniga om försökets uppläggning. De troende vinkelsökarna uttalade att de räknade med träff i 80 - 90 % av fallen.

Så blev det inte. Allt som registrerades kan förklaras med slumpen.

Två försök genomfördes. Först sökte de fyra "experterna" en soldat som grävts ner i en konstgjord snövall. I sex försöksomgångar fick man sammanlagt 24 markeringar. Av dessa var 5 att räkna som träff, långt färre än de förespeglade 19 (80 %), men samtidigt något fler än de 2 - 3 träffar som vore mest sannolikt om metoden över huvud taget inte fungerat. Avvikelsen är emellertid inte statistiskt signifikant, och försöket pekar inte på något sannolikt samband mellan sökevinkelutslagen och soldatens placering.

I försök nr 2 låg en soldat gömd under snön i ett simulerat skredområde om 50 x 50 meter. Detta upprepades tre gånger, och åter gjordes sammanlagt 24 markeringar. Alla var bommar. Den tillåtna felmarginalen för en träff var 2,5 - 3,5 meter (beroende på riktningen). Det bästa resultatet var 5,1 m från den begravningsplatsen, och genomsnittsfelet hela 19 meter. Resultaten visade heller ingen skillnad mellan "experterna" och de oerfarna soldaterna: båda missade lika grovt.

Slutsatsen av försöken är att vinklarna är obrukbara, och att militärens ska sluta lära ut metoden. Vidare ska arméns reglemente om laviner och lavinräddning dras tillbaka för revision. Det som nu gäller antogs så sent som december 1986 - med ett kapitel om sökevinklarna.

"Vilka slutsatser Norges Röda Kors kommer att dra är däremot oklart", skriver Rolf Manne. "Hittills har de valt att inte uttala sig. Sökevinklarna har varit en hjärtesak för en rad centrala personer i NRKH, framför allt Nils Faarlund. I ett privat brev till mig skriver Faarlund att sökevinklarna fortfarande har sin plats inom den 'helhetliga och balanserade' fjällräddningen, men han ser ut att medge att metoden inte är 'färdigutvecklad'.

De negativa resultaten kan knappast få den som är övertygad om ockulta fenomenens realitet att ändra uppfattning. Men för andra är det klart att Hjelpekorpsen mister sin trovärdighet som fjällräddningsorganisation, som länge de inte gör en intern räfst och lägger undan sökevinklarna." ■

NOMINERA NU!

Utmärkelserna "Årets förvillare" och "Årets Folkbildare" väckte stor uppmärksamhet när vi delade ut dem för första gången 1987. Nu är det dags att nominera kandidater för 1988.

Vem har gjort den bästa folkbildande insatsen under året? Vem har varit den grövsta förvillaren? Skicka in ditt förslag till styrelsen.

De fullständiga reglerna för utmärkelserna finns i förra numret av Folkvett.

Hur upptäcktes Troja?

Iliaden är bara en myt, försäkrade historikerna — men Heinrich Schliemann satte spaden i jorden och hittade Troja. En klassisk, romantisk historia om den lille mannen mot det vetenskapliga etablissemanget.

I *Myth, Scandal and History: The Heinrich Schliemann Controversy and a first edition of the Mycaenean Diary* gör William Calder och David Traill (Wayne University Press) en kritisk granskning av myten Schliemann.

Flera av de föremål som han påstod sig ha grävt fram är troligen köpta. Och stora skattfynd som Schliemann senare påstod att han upptäckt på en enda plats vid ett särskilt tillfälle var i själva verket hopsamlade under flera år senare, hävdar författarna.

Bevisen finns i brev och dagböcker av Schliemanns och hans samtida. I flera fall motsäger dessa Schliemanns publicerade rapporter.

-JS

En mässa för mångfalden

Björn Kurtén, professor i paleontologi i Helsingfors, tillhör det lilla fåtal som är lika goda forskare som skribenter (de är inte många inom vårt språkområde).

Mest känd är han kanske för romanerna "Den svarta tigern" och "Mammutens rådjur", som utspelas vid stränderna till det hav som idag heter Östersjön, men för 30.000 år sedan, bland istidens människor. Böckerna är solitt grundade på fakta (till skillnad från amerikanskan Jean M Auels storsäljare om "grottbjörnens folk"), men är ändå både spännande och fantasieggande.

Förutom de bägge romanerna har Kurtén också skrivit ett flertal utmärkta populärvetenskapliga böcker. Den senaste är essäsamlingen *De skuldlösa mördarna* (Alba 1987).

Kurtén är alltså finlandssvensk; och det är alltid roligt att läsa finlandssvenska, som i små, intressanta detaljer skiljer sig från rikssvenska - ett annorlunda använt verb här, ett överraskande adjektiv där.

Sådana där små skillnader ger läsaren en känsla av språkets mångfald och rikedom; alla dessa möjligheter som finns men som man normalt inte reflekterar över.

Och just detta - variationens, diversitetens betydelse - är faktiskt också ett av Kurténs huvudteman. Inte språkligt - men biologiskt.

Björn Kurtén vill få oss att se på världen ur biologisk synvinkel.

Biologins stora bidrag till det vetenskapliga tänkandet och till samhällsdebatten är nämligen just insikten om variationens betydelse. Varje proton är utbytbar, men varje bakterie är unik. Ingen levande varelse är den andra helt lik.

Den biologiska världsbilden är alltså något helt annat än den fysikaliska, skriver Kurtén; i själva verket är den fysikaliska världsbilden bara ett litet hörn av den naturvetenskapliga. Och eftersom vi själva är levande varelser har biologin sin givna plats i centrum av den skala som leder från humaniora på ena flanken till fysik på den andra.

Såväl vetenskapsteori som kultur- och samhällsdebatt domineras i alltför hög grad av fysik, astronomi, menar han. Och det är lätt att ge honom rätt. Tänk på hur exploaterad kvantfysiken blivit av allsköns debattörer den senaste tiden.

De här tankarna utvecklar Kurtén i ett par längre, resonerande essäer om Darwin och evolutionen, om vetenskap och pseudo-vetenskap, om biologisk vetenskapsteori.

I andra essäer berättar han om paleontologiska märkvärdigheter och upptäckter - som den argentinska jättefågeln med över sju meters vingspann, utdöd sedan 10 mil-

joner år; om fossilerade sjöar och fotspår; om de skräckinjagande sabeltandade tigrarna. Perspektivet är även här detsamma: vördnad inför den natur som kan frambringa så skilda, i sitt slag fulländade varelser.

Ytterligare några essäer är mer lättviktiga, små kuriosastycken av personlig art. Nu har man ett gott utbyte även av dem, eftersom Kurtén skriver enkelt och lättamt, utan choser eller tilljordheter.

Man läser honom helt enkelt med odelat nöje.

-JS

Introduktion till Ecologin

En annan professor som varvar romaner med essäer (inga jämförelser i övrigt): **Umberto Eco**, den italienske semiologen. Samlingen **Vad kostar ett mästerverk?** finns nu i pocket från Brombergs förlag. Minst två essäer rör direkt "vårt" område: texten om Jim Jones' Folkets Tempel – sekten som av sin ledare tvingades till kollektivt självmord 1978 – och recensionen av den franska "fantastiska" tidskriften *Planète* (en föregångare till dagens amerikanska *Omni*) från 1963. I den senare analyserar Eco bl a skillnaden mellan sund nyfikenhet ("allt skulle kunna vara möjligt") och otyglad spekulation ("allt är möjligt"). Resten av texterna spänner från Röda Brigaderna till jeansens inverkan på tänkandet; Eco är underhållande även när han är allvarlig och seriös även när han vill underhålla.

-JS

NYA BÖCKER

Robert N Proctor: Racial hygiene. Medicine under the Nazis. "Proctor bevisar hur vetenskapsmännen själva deltog i utformningen av nazisternas rasistiska ideologi. Han demonstrerar hur bilden av ett passivt vetenskapssamfund, som tvingas till samverkan av nazisterna, inte stämmer med verkligheten." (Harvard University Press).

Shirley Maclaine: Det hänger på spelet. Del tre i Shirley Maclaines New Age-epos handlar om inspelningen av tv-versionen av första boken, "Ut på yttersta grenen". Snart kommer väl boken om boken om filmen, och så vidare... (Norstedts).

Jesper Hoffmeyer: Naturen i huvudet. Om biologisk vetenskap. Ett försök att tillämpa Batesons systemteoretiska synsätt på biologin (Rabén & Sjögren).

Raymond A Moody: Ljuset ur tunneln. Nya rön om nära-döden upplevelsen. "Baserad på femton års NDU-forskning. Här sammanfattar han sina ettusen fall av nära-dödenupplevelser, varav flera är unika och överraskande." (Natur och Kultur)

Whitley Strieber: Närbkontakt. En sann berättelse. Natten till den 26 december 1985 upptäckte Strieber en ickemänsklig varelse i sovrummet i stugan på landet. Varelserna förde bort honom genom luften till något slags farkost, han utsattes för diverse försök och blev halvt förförd av en kvinnlig (?) utomjordling innan han släpptes...(Forum).

Heidi Tuft: Min cancer - mitt ansvar? Tuft flyr sjukhuset och strålbehandlingen och bestämmer sig för att vinna över canceren av egen kraft. Och hon lyckas... en provocerande debattbok om läkarnas makt... ger också en orientering om alternativa behandlingsformer". (Norstedts)

Jean-Noël Kapferer: Rykten. Världens äldsta nyhetsmedium. "Jag har hört att det finns tremeterskrokodiler i New Yorks kloaker... Kapferer visar hur rykten uppstår som en följd av bristande information därför att folk vill tro". (Norstedts)

Om Du vill recensera någon av ovanstående böcker – hör av Dig till redaktionen!

MÅNADENS KLIPP:

JR VD pga ESP?

Vår medlem Kjell-Arne Johanson i Lund har skickat in notisen nedan. Den kommer från **Affärer och Företag** nr 8/9 1988, en tidning för små och medelstora företag. Hittar du något som andra borde se, skicka in det du också!

Öva dig att bli synsk

■ ESP (Extra Sensory Perception) är något som många människor tror sig ha upplevt vid ett eller annat tillfälle under sitt liv. Man anar att något ska hända eller har hänt. Forskning visar att de människor som är så pass receptiva för olika signaler också blir bra ledare och chefer. Bl a NASA, USAs rymdstyrelse har forskat i ämnet.

Perceptron heter en liten apparat som hjälper dig träna förmågan att känna igen din egen intuition. Idén är enkel. Perceptron visar slumpmässigt en av fyra olika färger. Man gissar vilken färg som ska visas. Ju bättre man gissar, desto oftare får man en uppmuntrande signal från apparaten.

Perceptron kostar motsvarande ca 230 kronor i affärerna i USA och har tagits fram av SRI International och Institute for Advanced Psychology i San Francisco.

NATURMEDICIN:

Staten tar sin bit av kakan

Den statliga företagskoncernen Procordia går in i naturmedelsbranschen. Dotterföretaget Procordia Nova startar företaget Profunda A/S tillsammans med den danska läkemedelsgrossisten Mecobenzon A/S.

-SOH

(Källa: *Fabriksarbetaren* 4/1988)AFFÄRSLIVETS MYSTIK:

Även för anställda

Apropå klippet här tv: Vad som är bra för VD är tydligen bra för de anställda också. Allt fler amerikanska företag hyr gurus som ska påverka de anställdas sätt att tänka och arbeta. Meditation och självhypnos hör till de tekniker som anställda kan få i uppdrag att lära sig.

New York Times berättade redan i fjol om flera fall där detta lett till konflikter med anställda.

En bilförsäljare i Tacoma har stämt sin arbetsgivare sedan han blivit avskedad när han vägrade delta i ett personlighetutvecklande program, "New Age-tänkande för att öka lönsamheten".

I samma delstat har en arbetsledare på ett skeppsvarv gått till rättsväsendet för att slippa lyda sin arbetsgivares order att delta i meditationsövningar. Han hävdar att det rör sig "psykiska tekniker som avses leda till ändrade medvetandetillstånd. De ska försöka programmera om det undermedvetna."

En personalchef på en av Firestones fabriker i Georgia avskedades för tre år sedan då han vägrade att skicka iväg de anställda på ett träningsprogram med New Age-principer.

Pacific Bell, ett av de stora telefonföretagen, har på åtskilliga av sina anläggningar beordrat de anställda att delta i seminarier som bygger på mystikern Gurdjieffs läror. En kalifornisk delstatsmyndighet har granskat förfarandet och kommit fram till att Pacific Bell satsar uppemot 100 miljoner dollar på träningsprogram baserade på Gurdjieffs läror. Många anställda har protesterat mot att skickas på dessa kurser.

-SOH

NU IGEN:

AB i vitögat

Det kan tyckas tjatigt att hoppa på Aftonbladet i varje nummer av Folkvett, men vad gör man? 14 augusti publicerar Söndagsbilagan tre helsidor om irisdiagnostik. Inte en enda rad med kritisk kommentar (som de faktiskt hade i den famösa artikeln om navelskåderi). Bara en brasklapp helt i förbigående att man kan "ta dessa teorier som man vill". Lär dom sig aldrig nåt?!

-JS

HEDERSAMT:Astrolog
backar ur

I La Grande, en kommun i den amerikanska delstaten Oregon, har kommunens politiker utsett en astrolog till rådgivare. Det rörde sig för astrologens del om ett obetalt hedersuppdrag. En av de politiker som röstade för beslutet hänvisade i en tidningsintervju till att president Reagan tog råd av astrologer. "Då kan vi prova det på den lokala nivån också," tyckte han.

En annan politiker, Marie Lester, berättade för pressen att hon avstått från att rösta eftersom hon hade uppfattat förslaget som ett skämt. Vid nästa sammanträde skulle hon föreslå att beslutet upphävdes, berättade hon i en intervju den 11 juli i år.

Men något sådant blev inte nödvändigt. Dagen efter kunde tidningarna berätta att astrologen, som hette Jenny Nicholsson, hade dragit sig tillbaka. Hon hävdade att uppmärksamheten kring uppdraget "har gett mig så mycket publicitet och så många nya kunder att jag inte längre har tid att utföra frivilligt arbete åt er".

-SOH

(Källor: *Denver Post* 11/7 1988 och *Arkansas Gazette* 12/7 1988)

BIBLIOTEK:**Slut på "ockulta vetenskaper"**

Sedan 1910 har det amerikanska nationalbiblioteket, Library of Congress, klassificerat sina ockulta böcker under rubriken "Occult Sciences". I år har man beslutat att ändra rubriken till "Occultism". Ändringen är ett resultat av påstötningar från bibliotekarier som framhållit att "sciences" (vetenskaper) är ett mycket missvisande ord i sammanhanget.

-SOH

(Källa: *Skeptical Inquirer* 12:3)**POPULÄRVETENSKAP****Nio myror är populärare än åtta tabletter**

Många människor har dåligt förtroende för beprövade läkemedel, men sväljer villigt påståenden om "alternativa" mediciner "utan biverkningar".

Apoteksbolaget reder ut frågorna om verkningar och biverkningar på ett utmärkt sätt i en ny broschyr: "Ät nio levande myror - från gårdagens tro till dagens vetande".

Där förklarar man hur läkemedel testas blint, varför vissa gamla dekoder och växter fungerar och används idag (t ex opium) medan andra kunnat kasseras.

Broschyren försöker också förklara balansen mellan verkningar och biverkningar. Ett utmärkt exempel på bra populärvetenskap.

-JS

I TELEFON:**Ring så skådar vi**

Vad gör man om det dyker upp ett ufo på himlen? Kastar sig på telefonen och ringer 031 - 52 60 98.

Nej, numret går inte till någon "rapportcentral" för UFO utan till "Fröken Astro" (som talar med mansröst.). Det är Amatörastronomiska föreningens telefonsvararservice med färskna nyheter om vad som händer på himlavalvet - t ex att ufo:t nog är en känd meteoritsvärm som dyker upp varje år vid den här tiden.

Tre minuters information som uppdateras minst en gång varje vecka. Ibland kan det bli rätt tekniskt, men ofta är det intressant även för vanligt folk.

-JS

KINA:**Inga tecken på österns mystik**

James Randi från CSICOP har varit i Kina, som alla kan se av den här artikeln ur *Science & Technology Daily* - den första kritiska artikeln om parapsykologi i Kina.

Randi och teamet från CSICOP var inbjudna av en journalist vid tidningen, som var road över ett ökande intresse för paranormala fenomen.

Teamet fick bland annat möta de "psykiska" barn, vilka sägs kunna läsa text på pappersslappar genom att trycka dem mot huden.

En annan paranormal gåva är förmågan att "hela" avbrutna tändstickor. Barnen får en avbruten tändsticka. Sen går de ut och leker. Efter några timmar kommer de tillbaka med en hel tändsticka! Om tändsatsen ändrat färg och form beror det också på barnens

本報訊 声称存在人体特异功能现象，不仅中国有，外国也有。多年来，美国民间和官方对此就有很多说法。最近，美国一个科学委员会在考察 130 多年来声称的各种特异功能行为后提交最后报告，认为迄今并没有任何科学的证据能证明特异功能存在，明确的结论只能依靠更有说服力的实验。这份报告已经美国国家研究理事会批准，于今年 2 月公开发表。

在美国，人们把声称的特异功能（又叫超心理现象）分为两类。一类是所谓超感官能力（ESP），即可以不经过普通人的正常感官系统就能感知事物；一类是所谓意念致动能力（PK），即可以利用意念改变物体状态和人的行为。美国军方有些决策者甚至设想，如果能够开发特异功能，那么就能实现它在军事方面的潜在应用。例如，可以预先感知敌方的

美国国家研究理事会发表专题报告指出 特异功能的存在迄今尚未获 仲裁支持反对双方有待更具

件。这些资料涉及 130 多年来对声称的特异功能行为和证明和研究。之后，这个委员会于 1987 年底写出了最后报告。

这份研究报告认为：“迄今并没有发现任何科学证明特异功能的存在。因此，美国军方现在还没有任何接参与。”报告对特异功能行为进行科学考察后得出四

“第一，尽管支持者到处声称已找到证据说明超不仅存在，而且很普遍。但是，我们对现有的”

"psykiska energi", förklarar föräldrarna.

Randi har som bekant lovat 10 000 dollar till den som bevisligen har paranormala gåvor. Inga kineser blev dock rikare på Randis besök.

Ett forskningsinstitut i Shanghai har enligt Randi köpt en sofistikerad infraröd scanner från Sverige för att mäta den påstådda psykiska energin. Randi hävdar att

man inte behöver sådan dyr utrustning. Det räcker med mycket enkla experiment - om man kontrollerar möjligheterna till fusk.

-JS

(Källor: CSICOP, Discover)

Bättre kan ni, redaktionen

Efter att ha läst Folkvett 2/88 känner jag mig manad att kasta lite sten i glashuset. Om föreningen nu fått bidrag för att sprida Folkvett lite extra så borde "vi" kanske också ansträngt oss lite extra med innehållet?

Min kritik gäller främst Sven Ove Hanssons artikel om den fria viljan, som jag tycker mer lyckas förvirra än förklara något.

För det första är som SOH påpekar viljans frihet ett klassiskt filosofiskt problem som man inte avfärdar i en handvändning, och jag förstår inte riktigt syftet med artikeln. Är det så farligt att låta kvantmekaniken symbolisera en icke-deterministisk världsbild? (Den deterministiska tolkningen med "dolda variabler" trodde jag numera var experimenterat vederlagd?)

Och om vi nu vill ärerädda Newton, så tycker jag några referenser till modern dynamik räcker. Den gamla Laplaceska determinismen förutsatte att man i princip kan förutsäga framtiden om man bara tillräckligt exakt känner universums nuvarande tillstånd. Numera är emellertid denna uppfattning övergiven, t o m för paradexemplet celestmekaniken.

Mycket enkla dynamiska system kan vara i princip oförutsägbara, och begreppet "kaos" är ett av den moderna forskningens nyckelord. Redan något så oerhört enkelt som tre masspunkters inbördes rörelse kan i de flesta fall bara förutsägas statistiskt. Även i en tänkt Newtonsk värld skulle något så komplicerat som en levande cell (för att inte tala om en människa!) uppföra sig fullständigt icke-deterministiskt.

Både Newtons mekanik och kvantmekanik säger alltså samma sak, determinismen är död. Det är dock bara en nödvändig förutsättning för "viljans frihet", de stora problemen är väl att förklara vad "medvetande" och "vilja" egentligen är. Och då är vi (som SOH också säger) långt bortom fysiken.

Att jag tagit mig tid att skriva ner det här är väl mest för att aktualisera vad vi ska ha Folkvett till. Jag har hittills tänkt mig den som ett medlemsblad, men om den nu också riktar sig utåt så ställer det högre krav på innehållet. Redaktionen borde kanske mer aktivt försöka få medlemmarna att skriva begripliga artiklar, vi behöver lite påtryckning!

Staffan Söderhjelm
Lund

Kreationism i Finland

Pingströrelsen i Finland har samlat in namn som fordrar att "skapelseteorin" skall införas i biologiundervisningen i skolorna. Motiveringen härför är att evolutionsteorin "bevisligen fortfarande är ganska ihålig" och därför bör kompletteras med skapelseteorin.

Adressen med 14 310 underskrifter överlämnades i mitten av augusti till skolstyrelsen vars överdirektör dock konstaterade att adressen inte kommer att leda till någon ändring, emedan biologiundervisningen är helt tidsenlig och baserad på vetenskapliga forskningsresultat.

Det är märkligt att fundamentalister främst angriper utvecklingsläran och Darwin, för i Bibeln står det endast att Gud skapade vart djur efter sin art och det är inte mycket att bygga en skapelseteori på; det mesta i denna måste bli människofunder. Varför angriper inte Kopernikus teori att jorden vrider sig kring sin axel, då det i Bibeln står att det var solen som stannade i Gibeon och månen i Ajalons dal?

De religiösa borde använda sina krafter till religionens egentliga uppgift, nämligen till att hjälpa människor i andlig och lekamlig nöd i stället för att slösa sin energi på pseudovetenskap. Giv vetenskapen vad vetenskapen tillhör!

Nils Edelman
Helsingfors

Föreningen Vetenskap och Folkbildning bildades 1982 av människor som oroades över att okultism och pseudovetenskap så ofta fått stå oemotsagda, och att vetenskapens metoder är så dåligt kända. Så här formuleras vår målsättning i stadgarna:

Föreningen Vetenskap och Folkbildning har till uppgift att främja folkbildning om vetenskapens metoder och resultat. Särskilt tar föreningen som sin uppgift att i en fri opinionsbildning bekämpa de felaktiga föreställningar som förekommer i frågor som kan avgöras vetenskapligt. En viktig del av den vetenskapliga folkbildningen är att klargöra vilka frågor som kan respektive inte kan avgöras med vetenskapliga medel.

Föreningen avsluter sig till den politiska demokratis principer. Föreningen är partipolitiskt neutral och neutral i religiösa trosfrågor.

Vill Du veta mer om Vetenskap och Folkbildning, skriv till oss. Adressen finns i redaktionsrutan.